

BİR HİLAL UĞRUNA

Üstün BOL, 3 Ekim 2021

<https://www.hertaraf.com/koseyazisi--bir-hilal-ugruna-2595>

Şeyh Sait isyanı, Şeyh Sait ve arkadaşlarının Diyarbakır surları önünde darağaçlarında sallandırılması ile sona eren bir ayaklanma değildi.

Şeyh Said isyanı bahane edilerek ülkede ne kadar muhalif isim ve düşünce varsa kökünün kazınması hedeflenmişti.

Bu isyan sonrasında Terakkiperver Cumhuriyet Partisi kapatılmış, Kazım Karabekir idamla yargılanmış (paçayı son anda kurtarmıştı), muharrirler hizaya çekilmiş, gazetelerin yayın politikaları istenilen kıvama getirilmişti.

Bununla beraber bu gazeteler, gazeteciler, farklı düşünenler kadar şanslı olmayanlar da vardı.

22 Yaşında idam edilen İbrahim Edhem bu şanssız kurbanlardan biriydi.

Dönemin şartları gereği birilerinin korkutulması, kendine çeki düzen vermesi, hizaya getirilmesi için birilerinin asılması İstiklal Mahkemelerinin rutin yöntemlerinden biriydi!

Aynı otorite, 'bir devlet geleneği' olarak 1980 darbesinden sonra da kendi çocuklarının önce yaşlarını büyütecek sonra da idam edecekti.

İbrahim Edhem 1903 (1904) yılında Ankara'da doğdu. Medrese eğitimi aldı, hafızlığını tamamladı. Ardından Ankara Sultanisinin 10. Sınıfına kadar liseye devam etti. O yıl Millî Mücadelenin en heyecanlı yılıydı ve İbrahim Edhem de birçok arkadaşı gibi okulu bırakıp Millî Mücadeleye katıldı.

Maraş'ın Fransızlar tarafından işgali üzerine Maraş'a gidip vaazlar verdi. Gençti, bıçkındı, iyi giyimli ve bakımlıydı. Üstelik bilgiliydi ve güzel konuşuyordu. Gittiği her yerde dikkat çekiyordu.

Gittiği her camide hayranlıkla dinlendi. Maraş'tan İzmir'e geçti. Vaazlarına devam etti. Ünü giderek artınca İstanbul'a davet edildi. Fatih, Ayasofya, Yeni Cami, Sultan Ahmet Camilerinde milli heyecanı ayağa kaldıran vaazlar verdi.

Millî Mücadelenin kazanılmasının ardından işler tersine dönmeye başladı. Karagöz, Yeni Mecmua, Resimli Gazete gibi mizah tarzı yayın yapan gazetelerde İslamiyet aşağılanıyor, kadınların tesettürü, erkeklerin giyimiyle alay ediliyordu.

Dönem ipini koparanın dini değerlere saldırdığı, dini müdafaa edenlerinse acımasızca saldırıya uğradığı zamanlardı.

İbrahim Edhem, İzmir’li tüccarların yardımıyla vaazlarını kitaplaştırdı. Bu vaazlarda aynı zamanda İslam’a yönelik saldırılara da cevap veriliyordu.

50 lira masrafla 5 bin adet bastırıldığı bu kitap önceleri hiç dikkat çekmedi. Çünkü o dönem buna benzer onlarca kitap basılıyordu ve bu durum dönemin uleması ve ahalisi için sıradan bir durumdu.

Yeni yönetim ise bu durumdan rahatsızdı ve bu rahatsızlığı deklare etmek için fırsat arıyordu. Otorite, İbrahim Edhem’i 1924 yılında yaptığı bir vaazı ‘Tahrik Edici’ bularak tutukladı.

Hızlıca mahkemeye çıkarılan Edhem, peş peşe yapılan iki mahkeme celsesi sonunda 1 yıl hapis cezasına çarptırıldı.

3 ay hapis yatan İbrahim Edhem kimilerine göre şartlı tahliye edildi, kimilerine göre ise af ile serbest bırakıldı. İbrahim Edhem serbest bırakıldı ama ‘sakıncalı’ hali hiçbir zaman unutulmadı. Seyyar İstiklal Mahkemesi eliyle istihbaratçılara sürekli izlettirildi.

İbrahim Edhem’i sakıncalı yapan vaazları ya da söyledikleri değildi. Yakın olduğu çevreler otoriteye rahatsızlık veriyordu.

Antalya Mebusu Hoca Rasih (Mustafa Kemal’e muhalif), Kütahya mebusu Abdullah Azmi (Şeriyye Vekilliği yapmış Mustafa Kemal tarafından Nutuk’da doğrudan hedef alınan bir isim. Mustafa Kemal’e muhalefeti ile tanınıyor), Konyalı Mehmed Vehbi (muhalif), Şeyh Sennusi (Cezayir’li Sennusi tarikatının lideri. Millî mücadelede Mustafa Kemal’le birlikte şehir şehir gezmiş, Suriye’nin Anadolu’dan ayrılmaması için Suriye şehirlerinde Araplara aylarca vaaz vermiş bir isim. Cumhuriyetten sonra tehdit olarak algılanmış, takip edildiğini anlayınca Türkiye’yi terk etmiştir.) gibi, İbrahim Edhem de gazino kültürü ile yetişen, bağlarından kopuk bir neslin ülkenin geleceği için emniyet teşkil edemeyeceğini düşünüyordu.

Bu tehlikeli düşünce ‘Kürt isyanını hedefleyen düşünceler’ iddiasıyla 1925 yılında Urfa’da tutuklanmasına neden oldu. Şeyh Said isyanı iddianamesini hazırlayan savcı İbrahim Edhem’e de isyanın düzenleyicisi rolünü uygun bulacaktı.

Ancak ne hikmetse isyanın düzenleyicisi olan İbrahim Edhem, Şeyh Sait’le birlikte mahkeme edilmedi. Şeyh Sait ve 46 arkadaşı Diyarbakır’da idam edildikten bir hafta sonra 5 Temmuz 1925’te mahkemeye çıkarıldı.

Hakkındaki iddia yıllar önce bastırıldığı ‘Hayatı Beşer: İslamiyet’te Ahlak ve Kadınlarda Tesettür’ adlı eserinin ‘Sebilürreşad yayımına denk bir fikir ve zihniyet taşıdığıının tespiti ve İslamcı hareketin genç propagandistlerinden olduğu’ idi.

Mahkemenin savcısı İbrahim Edhem’in aynı suçu daha önce işlediğini ve nasıl olduysa kurtulduğunu hatırlatarak bu sefer gerici fikirlerini yayarak halkı bölecek hareket ve eylemlere girişemeyeceğini, bunun vatana hıyanet kadar ağır bir suç olduğunu iddia ederek sanığın idamını talep etti.

6 Temmuz 1925 tarihli oturumda mahkeme heyeti tarihin en hızlı idam kararlarından birine imza attı. İbrahim Edhem iki gün içerisinde idam cezasına çarptırıldı.

Nakşibendi ve Senusi tarikatından icazetli olan Şer’i ilimler yanında tasavvufi ilimlere de vakıf olan İbrahim Edhem, İslami kaygılarla yazdığı küçük bir eserinden dolayı 22 yaşında bir sabah vakti Urfa Hükümet Konağı önünde kurulan darağacında infaz edildi.

İslam’a basın yayın yoluyla açıkça saldırıldığı bir dönemde, İslam’ı savunduğu için idam edilen İbrahim Edhem’in mahkeme süreci de en az onu yargılayan İstiklal Mahkemeleri kadar şaibeliydi.

Yalancı şahitler, imzalı ya da sahte imzalı mektuplar ile Maraş’ta, İzmir’de, Ankara’da, İstanbul Fatih-Yenicami-Ayasofya-Sultan Ahmet camilerinde Millî Mücadele için çırpınmış bir isim, vatan hainliği ile itham edilerek bütün muhalif fikirlere olduğu gibi ortadan kaldırıldı.

Ruhu şad olsun!

(*) Yazı hazırlanırken Derin Tarih dergisi tarafından yayınlanan İstiklal Mahkemesi Kurbanı 22 Yaşında Bir Hoca kitabından istifade edilmiştir. (Ağustos 2013. Derin Tarih Kültür Yayınları. Hazırlayan: Sadık Albayrak)